

СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ТА ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ПРОЦЕС

УДК 128+038.6

Світлана Повторєва
Національний університет "Львівська політехніка"

ФЕНОМЕН СМЕРТІ У ДИСКУРСІ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

© Повторєва Світлана, 2012

Аналізуються методологічні аспекти поняття "смерть" у контексті постмодерністської філософії і художньої літератури. Доведено, що поняття "смерть людини (автора, поета, суб'єкта)", а також опозиції "смерть-життя", "смерть-безсмертя" тощо є лінгвістичними конструктами, що формують дискурсивні практики сучасної європейської культури.

Ключові слова: деконструкція, дискурс, життя, методологія, "смерть автора", "смерть людини", "смерть поета", "смерть суб'єкта", постмодернізм.

Svetlana Povtoreva. The Phenomenon of Death in the Postmodernist Discourse.

Methodological aspects of the concept of death in the context of Postmodernist philosophy and literature are analysed. It is argued that the concept "death of a human (author, poet, subject)" as well as oppositions "death- life", "death- immortality" and so on are the linguistic constructs which form the practices of discourse of contemporary European culture.

Key words: deconstruction, discourse, life, methodology, "death of author", "death of a human", "death of poet", "death of subject", postmodernism.

Відомо, що феномен смерті з давніх часів хвилював багатьох філософів і митців. Не винятком є і наша доба, коли численні ознаки свідчать про наближення небувалих загроз самому існуванню людства. Ця проблема посідає помітне місце в інтелектуальному просторі постмодернізму. На думку відомої представниці постмодерної філософії Е. Рудинеско, міркування про таємничий розрив між тиранією смерті і її неможливою трансгресією – один з найоригінальніших і плідніших моментів французької післявоєнної філософії [15, с. 46]. Значної (навіть скандальної) популярності у сучасному філософському дискурсі набула теза М. Фуко з його роботи "Слова і речі. Археологія гуманітарних наук" про те, що поняття "людина" є конструктом порівняно недавнього часу і "кінець її, можливо, недалекий, ... людина зникне, як зникає обличчя, накреслене на прибережному піску" [16, с. 404]. Положення про наближення "смерті людини" було однією з підстав для обвинувачення французького мислителя та його послідовників в антигуманізмі. Поширення цього конструкту у сучасній західній епістемі, неабияка зацікавленість, яку виявляє до нього європейська інтелектуальна спільнота, зумовлює *актуальність* цього дослідження.

Мета роботи – осмислити положення філософських і літературних текстів, у яких теза про смерть виконує функцію методологічного інструмента сучасних гуманітарних досліджень. Значний інтерес являють у цьому плані роботи Ж. Дерріди, Ж. Дельоза, Ю. Крістєвої, Р. Барта, М. Фуко, Е. Рудинеско, Р. Якобсона та ін. Залучення не лише філософських, але й літературно-художніх текстів до аналізу методологічних аспектів поняття "смерть" має серйозні підстави. Адже

“мистецтво розглядається як “генератор” багатьох постмодерністських ідей, його визнають основною формою кодування, трансляції та маніфестації цих ідей” [17, с. 11]. Акцентування методологічного аспекту і демонстрація конструктивних можливостей поняття “смерть” (у різних словосполученнях), на що переважно звертають мало уваги у вітчизняній філософській літературі, становить *новизну цієї роботи*.

Концепція смерті Ж. Дерріда, мислителя, який поряд з Ж. Дельозом, “заклав фундамент сучасної методології” [15, с. 17] є ключовою у багатьох його творах (“Дар смерті”, “Апорії”, “Кожен раз – єдиний, кінець світу” та ін.). Ця проблема розглядається Ж. Деррідою у контексті ідей І. Канта, Г. Гегеля, С. К'єркегора, Э. Левінаса, Ф. Ніцше, Я. Паточки, З. Фрейда, М. Хайдеггера про смерть. Проводячи зіставлення текстів названих мислителів, Ж. Дерріда відповідно до логіки деконструкції прагнув знайти те, що не піддається поверхневому погляду, приховане у глибинах несвідомого, але може бути прочитане внаслідок операції з текстами. Деконструкція, будучи одним з головних принципів постмодерністської методології, є творчим запозиченням у М. Хайдеггера, трансформацією хайдеггерівського принципу деструкції. Порівняння цих принципів між собою дає можливість виявити як їх подібність, так і відмінності. Деконструкція є синтетичним медіативним способом подолання логоцентризму і бінарizmu традиційної мови, засобом семіотичного дослідження повсякденної знакової діяльності, мови наукової, художньої творчості, релігійних, політичних та ін. текстів. Для деконструкції на відміну від деструкції характерна відмова від онтологічних претензій. Деконструкція призначена переосмислити і перетворити дискурс з вже наявних мовних конструктів (опозицій, ієрархій тощо). Основними процедурами деконструкції є розрізнення, викреслювання, аналіз слідів, обмовок, помилок тощо, практична робота з текстами, у той час як для деструкції характерна більшою мірою увага до натяків, стихії мовлення, вслухання у голос буття, аніж аналіз написаного тексту [14, с. 65].

Розглядати людину з позиції смерті, на думку Ж. Дерріди, методологічно дуже цікавий ракурс. Адже це унікальна ситуація, коли людина опиняється наодинці із собою. Не можна померти за іншого, перед обличчям смерті людина перебуває у найнапруженішій концентрації своєї суб'єктивності. Осмислюючи проблему смерті, Ж. Дерріда спирається на ідеї роботи М. Хайдеггера “Буття і час”, який, зокрема, писав: “Впевненість в істині смерті – смерть є завжди лише своя – є інший рід і більш вихідна, ніж будь-яка достовірність внутрішньосвітового зустрічного суцього чи формальних предметів; бо це впевненість у бутті-в-світі” [18, с. 302].

У постмодернізмі зберігається і розвивається традиційне для західної філософії, особливо властиве екзистенціалізму, уявлення про смерть у зв'язку з поняттям свободи. Так, М. Хайдеггер відзначає: “Заступання відкриває присутності загубленість про л ю д и н о - самість і ставить її перед можливістю, без первинної опори на занепокоєну стурбованість, бути самою собою, але собою у пристрасному відстороненні від ілюзій л ю д е й, фактичної, в собі самій впевненій і жахаючої с в о б о д и до с м е р т і” [18, с. 300]. Ж. Дерріда також аналізує смерть у контексті своїх уявлень про свободу, навіть деякою мірою ототожнює їх, називає смерть людини іншим ім'ям свободи. Смерть стає фактором звільнення, входить у контекст життя людини, стаючи істотним його орієнтиром. Переживання, турботи у зв'язку зі смертю, не втікання від неї, не прагнення сховатися, а навпаки, – позиція людини, що сміливо дивиться смерті в обличчя, – це чинники свободи суб'єкта.

Проблема смерті людини розглядається Ж. Деррідою за допомогою багатьох понять, що слугують методологічними засобами її розкриття: “секрет”, “тайна”, “смерть Іншого”, “оплакування померлих” тощо. Поняття секрету означає щось таємниче, суб'єктивне, недоступне іншим людям – відокремлення душі від тіла, існування душі після смерті. Поняття секрету стосовно смерті також є методологічно конструктивним у контексті філософії Іншого Е. Левінаса. У цьому сенсі секрет означає і життя людини, що перебуває у скорботі через смерть Іншого, адже його вже не буде поруч у цьому світі. У деяких своїх текстах Дерріда конкретизує поняття смерті Іншого в контексті стосунків дружби. Знаючи про свою близьку смерть і будучи останнім з покоління бунтівних філософів, що належали до класиків постмодернізму, мислитель приречений був сказати прощальні слова на адресу багатьох своїх друзів і опонентів. Міркування про смерть

близьких людей лягли в основу його книги “Кожен раз – єдиний, кінець світу” [4], у якій зібрані прощальні звернення філософа до Л. Альтюсера, Р. Барта, Ж.М. Бенюаса, М. Бланшо, Ж. Гранеля, Ж. Дельоза, Е. Жабе, С. Кофмана, Е. Левінаса, Ж.-Ф. Ліотара, М. Лоро, П. де Мана, Л. Марена, Ж.Н. Рідделя, М. Серв'єра, М. Фуко. Не ставлячи питання про феномен смерті, її причини і наслідки, Дерріда будує свій дискурс, намагаючись зупинити мить, зафіксувати слід унікального моменту переходу від життя до смерті.

У текстах Ж. Дерріди кризь біль і скорботу проглядає нарративна онтологічна структура слова про смерть і дружбу. Кожна людина у житті зустрічається зі смертю друга. Незмінним, фатальним і універсальним є структурний закон, відповідно до якого одна людини повинна піти раніше за іншу, а з двох друзів один побачить смерть іншого: “Мати друга, дивитися на нього, дивитися йому в очі, цінувати його дружбу, це, – зауважує Ж. Дерріда, – означає знати твердо и невідворотно (і з часом це знання стає все невідступнішим, таким, що про нього неможливо забути), що один з нас повинен зіштовхнутися зі смертю іншого. Один з нас – і кожен говорить це собі, – один з нас двох, настане такий день, не побачить другого” [4, р. 137]. Смерть друга означає не лише кінець того чи іншого життя, але кінець загалом. Звертаючись з прощальним словом до Е. Левінаса, Ж. Дерріда говорить: “Тепер мені бродити самому, віднині і назавжди незбагненна відсутність, в мене перехоплює подих, не можу подолати тремтіння, як тепер працювати, як жити, неможливо говорити, мовчати також, те, що здавалось мені неможливим, прийшло, незбагненне, нечуване, нестерпне, наче катастрофа, що вже трапилась і все ж повинна повторюватися” [15, с. 191].

Оригінальній концепції взаємозв'язку між життям і смертю, на думку Е. Рудинеско, присвячені найкращі сторінки книги М. Фуко “Народження клініки” [15, с. 44]. Аналізуючи погляди і спостереження хірурга К. Біша, Фуко звертає увагу на трансформацію класичної концепції смерті, фактично новий підхід до тлумачення сутності смерті. Якщо життя є взаємодією функцій, що опираються смерті, це означає, що Бог втрачає своє право на життя і смерть людей і тварин. Смерть більше не перебуває у божественній компетенції, не є привілеєм Бога; перехід від життя до смерті залежить від подвійного фізіологічного і патологічного процесу, властивого живим істотам. Смерть вписана в історію життя. Як явище поступової деградації тіла смерть людини починається вже від її народження і супроводжує її все життя до останньої миті. “Коли Фуко аналізує тези Біша, – відзначає Ж. Дельоз, – його тон ясно показує, що йдеться про зовсім інше, ніж епістемологічний аналіз. Йдеться про розуміння смерті, і знайдеться чимало людей, смерть яких відповідала б їх уявленням про смерть такою ж мірою, як у Фуко. Цю могутність життя, таку йому властиву, Фуко завжди мислив і переживав як численну смерть, подібно до Біша” [3, р. 102]. М. Фуко був одним з тих видатних філософів, які “об'єдналися заради того, щоб виступити проти смерті” [15, с. 47].

Ця позиція знайшла істотну підтримку Ж. Дельоза, у творчості якого з позиції методу трансцендентального емпіризму негативно оцінюються загальноприйняті моральні цінності, абсолюти раціоналістичної етики. Він вважав, що життя отруєне категоріями Добра і Зла, вини і заслуги, гріха і викуплення. Отруєє наше життя також ненависть, включаючи і ту, що звертається проти нас самих у вигляді вини. Він вважав, що ми знецінюємо життя – не живемо, ведемо лише подобу життя, турбуємось винятково про те, щоб уникнути смерті, і все наше життя є культом смерті. Етика Дельоза являє собою „обґрунтування радості і щастя як конструктивних принципів буття” [7, с. 203]. Утвердження волі і радості як головних цінностей життя співвіднесене у мислителя з силою волі і процесом радості, які забезпечують творчий синтез. При цьому Дельоз далекий від будь-якої діалектики у гегелівському розумінні, тобто від зв'язку з негативним, запереченням. Відмовляючись від діалектики, він відкидає і ущербність заперечення, що ведуть до смерті, наголошує на повноті життя. Етика Дельоза ґрунтується на радісному життєствердному процесі, уявленні про життєвий потік, в якому зростають і примножуються сили життя, що перемагають смерть.

Ще виразніше точку зору відкидання смерті як цінності або легкого ставлення до неї виражає у своїх творах М. Кундера, чеський письменник, якого часто згадують у контексті постмодернізму. Так, Ю. Жицінський вважає спосіб життя і мислення героїв М. Кундери (“нестерпну легкість буття”

[10; 11] знаковими для сучасного західного світу. Ці герої шукають легкості, відкидаючи традиційні метафізичні і богословські рефлексії, фундаментальні цінності християнського бачення світу. Легкість буття – це звільнення від категорій моральної відповідальності, почуття духовної солідарності з ближніми, імперативу вірності колишнім цінностям. Замість цього пропонують крайній індивідуалізм, де навіть принципи семантики набувають еготичних ознак [5, с. 135].

У контексті нестерпної легкості буття смерть втрачає роль звичного орієнтира, горизонту, що надає ваги і сенсу людському життю. Смерть, що жахала людство протягом довгого часу, була постійним горизонтом і межею, виглядає всього лише як лінгвістичний феномен, який можна змінити, сконструювати в інший спосіб або просто відкинути. Її аж ніяк не слід сприймати серйозно. Більше того, серйозне ставлення до смерті, надання словам “смерть”, “трагедія” смислової ваги оголошується причиною багатьох людських помилок і страждань. Прикладом міркувань, у яких герой твору декларує легке ставлення до смерті і обґрунтовує свою позицію, може слугувати монолог журналіста Поля з роману “Безсмертя”: “У “Похоронному марші” Шопена міститься все зло. Якби менше було траурних маршів, було б, можливо, і менше смертей... Шанобливість до трагедії значно небезпечніша, ніж дитячий лемент. Чи усвідомив ти, що є вічною умовою трагедії? Існування ідеалів, що вважаються ціннішими за людське життя. А що є умовою війн? ... Війна може існувати лише у світі трагедії, з початком історії людина не пізнала нічого, окрім трагічного світу, і вона не зможе вийти з нього. Вік трагедії може завершити лише бунт фривольності... Трагедія буде вигнана зі світу... Речі позбавляться дев'яноста процентів смислу і зробляться легкими. У такій атмосфері зникне фанатизм. Війна стане неможливою” [12, с. 134–135]. Пропозиції Поля є доволі характерними для постмодернізму, згідно з яким, все, з чим стикається людина, є текстом, дискурсом. Не вирішення проблем, не важка і копітка боротьба зі злом, стражданням, війнами, а зміна риторики, дискурсу оголошуються тим шляхом, завдяки якому люди придуть до загального щастя.

Проблема смерті розглядається М. Кундерою у кількох аспектах, зокрема, у контексті взаємозв'язку понять “смерть-безсмертя”, “смерть-життя”, “смерть-слава” тощо. Героїня роману “Безсмертя” Беттіна, приятелька В. Гете, відчуває непереборний потяг до смерті і це пов'язується нею з власним задоволенням, майбутньою славою. Вона зачарована картиною смерті геніального поета, розуміючи, що його смерть водночас є безсмертям. Вона прагне розділити з поетом його безсмертя і насолоджуватися ним ще за власного життя. Однак не тільки Гете приваблює її, але й інші видатні сучасники, які мають перспективу увійти в плеяду безсмертних. У романі М. Кундери цей діалектичний взаємозв'язок понять “смерть-безсмертя-слава” подається у такий спосіб: “Беттіна раптом виявилася знайомою з двома найбезсмертнішими німцями, не лише з красивим поетом (Гете), але й з потворним композитором (Бетховеном). Це подвійне безсмертя п'янило її. Гете був вже старим... і чудово вистиглим для смерті; Бетховен, хоч йому тільки-но перевалило за сорок, був, навіть не підозрюючи того, на п'ять років ближчим до смерті, ніж Гете. Беттіна стояла між ними як ніжний ангел між двома величезними чорними надгробками. Це було так прекрасно... Чим він (Гете) був старший, тим був привабливіший, адже чим ближчим був до смерті, тим ближчим був до безсмертя. Лише мертвий Гете здатний буде взяти її за руку і привести до храму Слави. Чим ближчим він був до смерті, тим менше вона готова була від нього відмовитися” [12, с. 75–76].

У цьому уривку сприйняття смерті видатних митців трактується як джерело натхнення для героїні роману, найулюбленіша мрія – легко і жартівливо здобути славу за рахунок знайомства (дружби) з геніальними людьми. “Смерть і безсмертя” – пара категорій, які набувають у цьому тексті ігрового характеру. Замість звичного уявлення про те, що смерть генія є бідною, важкою втратою для близьких людей, для нації, народу, бачимо тут зовсім інше. Смерть постає умовою слави, втіхи, насолоди. Вшанування померлих у такій інтерпретації відкриває доволі цікаві грані людської суб'єктивності.

Аналізуючи концепції смерті у дискурсі постмодернізму, необхідно згадати поширену тезу “смерть автора”, який є продовженням і розвитком постмодерністської ідеї “смерті суб'єкта”. Дослідження основоположника структуралізму К. Леві-Строса, чії праці стали базисними для

формування постмодерністського стилю мислення, привели його до висновку, що структура цілком і повністю поглинула суб'єкт, і цю структуру можна вивчати науковими методами. Інтерпретуючи це положення, представники постмодернізму заявили про “смерть людини”: людина не мислить, говорить чи діє, замість неї все це роблять структури, дискурси. Слідом за цим Р. Барт і М. Фуко висунули методологічний принцип смерті автора. Основні особливості цього принципу найвиразніше окреслені Р. Бартом, який сформулював фактично усі основні положення постструктуралістського критичного мислення, створив набір ключових фраз і виразив чи надав їм важливого для постмодернізму значення, у тому числі і стосовно “смерті автора” [6, с. 158]. У своїй статті “Смерть автора” [1] Р. Барт зазначав, що текст (письмо) – це “та ділянка невизначеності, неоднорідності і ухиляння, де втрачаються сліди нашої суб'єктивності, чорно-білий лабіринт, де зникає будь-яка самототожність, і насамперед тілесна тотожність того, хто пише” [2, с. 264].

Р. Барт розглядає текст як багатовимірний простір, в якому поєднуються різні види літератури (письма). Текст складається з цитат, що відсилають до різних першоджерел. Письмо постійно породжує смисл, який одразу зникає. Місцем сходження різних смислів є читач, а не автор. У символічній діяльності, до якої належить література, автор – усього лише той, хто пише; мові відомий суб'єкт, але не “особистість” цього суб'єкта. Автор відсторонюється на усіх рівнях створення і читання тексту. Місце автора займає той, хто пише, він народжується і живе одночасно з текстом, і не існує раніше. Така позиція може бути аргументована самостереженнями письменників. Ось що говорить відомий американський письменник С. Кінг про процес створення літературного тексту: “Сама книга ще не існувала (тобто існувала як похований релікт)... Знати усю історію не обов'язково для початку роботи. Я знайшов, де лежить скам'янілість, решта, як я знав, буде просто обережними розкопками” [8, с. 178]. Тобто автор не створює тексту, а знаходить, “розкопує його”, і навіть ритм письма, “який чує автор у себе в голові, закладений генетично” [8, с. 143]. С. Кінг неодноразово підкреслює, що усвідомлення творчого процесу доволі обмежене, часто той, хто пише, перебуває в якомусь несвідомому стані під час роботи над твором, і навіть геніальні письменники “рідко можуть зрозуміти себе до кінця” [8, с. 178].

Відповідно до концепції Р. Барта, зі смертю автора народжується читач. Опираючись ролі виробників смислів, автор “помирає”, виставляючи напоказ дискурси, відповідальні за виробництво тексту, що йому приписується. Однак автор опирається і власній “смерті”, і в цьому разі його опір полягає у тому, що він, за виразом Дельоза, може “заїкатися” у письмі чи створювати свою власну мову, яку називають стилем. Отже, “автор” виникає у точці опору, яка виявляється і опором стати автором, і опором “смерті автора”. Це опір мові і в мові [2, с. 264].

Принцип “смерті автора” справив великий вплив на гуманітарні дослідження, став одним з найважливіших методологічних засад сучасного літературознавства, зокрема, постструктуралістської поетики. У творчості видатної французької дослідниці літературної творчості, філософа Юлії Крістєвої постмодерністська інтерпретація поняття смерті стає основоположною у контексті концепції “смерті поета” (“загибелі поета”, “вбивства поета”). “Смерть”, “загибель”, “вбивство” розглядаються насамперед як вбивство поетичної мови. Спираючись на ідеї російського ученого Р. Якобсона (особливо його роботи “Покоління, що втратило своїх поетів”), вона робить висновок, що рання смерть більшості геніальних поетів – це закономірність, а не трагічна випадковість. “(Кожне) суспільство завмирає, коли відкинути поетичну мову” [9, с. 321], – підсумовує свої міркування Ю. Крістєва. Життя застигає, скорившись суворим і негнучким моделям, перетворюється на повсякденне животіння. Якщо з такої позиції розглядати смерть поетів, то можна доволі нетрадиційно тлумачити глибинний зв'язок мови, життя і смерті людини, її місця в структурі і діяльності суспільства. Адже неодноразово спостерігалось багато спільного у тому, як жили, і особливо, помирали видатні поети та інші митці. Не рідкістю були і звинувачення на адресу тих чи інших суспільних верств і навіть суспільства загалом у тому, що поети передчасно відходили у вічність (М. Лермонтов, О. Пушкін, В. Стус, Т. Шевченко та ін). Згадаємо для прикладу вірш М.Ю. Лермонтова “На смерть поета”, де він гнівно звертається до правлячих кіл тодішньої Росії, звинувачуючи їх в убивстві О. Пушкіна:

“Вы, жадною толпой стоящие у трона,
Свободы, Гения и Славы палачи!
Таитесь вы под сению закона,
Пред вами суд и правда – все молчи!..” [13, с. 21].

“...Лише поетична мова, – підкреслює Ю. Крістева, – постійно бореться проти цієї смерті (животіння у тисках негнучких суспільних структур (моделей) – С.П.), а отже, тисне на неї, закликає її” [9, с. 321]. Не випадково смерть і самогубство у творчості поетів, як і трагічні обставини їх власного життя, привертають увагу сучасників у будь-яку епоху. Адже поет – не приватна особа, не антисуспільний елемент, а фермент, що забезпечує повноту життя суспільства; в поетів концентрація екзистенції виявляється особливо яскраво.

Мені близькі ці міркування Ю. Крістевой. На її питання: “Де ми, якщо не на боці тих, кого суспільство марнує, щоб відтворити себе?” [9, с. 321], – я відповідаю ствердно. Водночас вважаю, що вона схильна абсолютизувати значення життя і смерті саме поетів для суспільного поступу, оскільки, як і більшість представників постмодернізму, вважає, що в літературній мові концентрується життя людини і суспільства найбільшою мірою. Не заперечую, що місія поетів є саме такою, як про це говорить французька дослідниця. На мій погляд, коло животворних сил, необхідних для розвитку суспільства, є дещо ширшим: це і музиканти (наприклад, В. Моцарт, Л. ван Бетховен), філософи (Сократ, Г. Сковорода), священики та ін. Однак у контексті постмодернізму, методологічні засади якого сформовані на ґрунті структурної лінгвістики, мова художніх творів, міфів тощо найчастіше стає об’єктом деконструкції.

“Убивство, смерть, застигле суспільство – це якраз і є неможливість розуміти позначення як таке: як шифрування, як ритм, як те, що передує сигніфікації об’єкта чи емоції. Поет загинув, бо прагнув перетворити ритм на домінанту, почути у мові те, чого вона не хоче сказати, прагнув надати їй субстанції, не підпорядкованій знаку, унезалежити її від денотації, бо саме цей жест, *найвищою мірою пародійний*, трансформує систему” [9, с. 321], – підкреслює Ю. Крістева. Надаючи поетичній мові пророчої ролі, дослідниця впевнена, що поезія захищає нас від автоматизації, іржі, які загрожують нашим уявленням про любов і ненависть, бунт і примирення, віру і заперечення.

Підводячи підсумки викладеного, можна констатувати, що поняття смерті в постмодернізмі є одним з ядер концептуальних побудов. Навколо поняття смерті концентрується багато інших традиційних і нетрадиційних філософських понять, тобто воно виконує методологічну роль: дає змогу відкрити нові аспекти суб’єктивності людини, її взаємовідносин з іншими людьми і суспільством. Поняття смерті є істотним компонентом принципу деконструкції, способом інтерпретації поетичних текстів і їх функцій у структурі соціального буття.

1. Барт Р. Смерть автора / пер. с фр. С.Н. Зенкина // *Избранные работы: Семиотика. Поэтика.* – М.: Прогресс; Универс, 1994. 2. Дьяков А. Ролан Барт как он есть / А. Дьяков. – СПб.: Владимир Даль, 2010. – 319 с. 3. Deleuze Gilles. Foucault, Paris: Minuit, 1986. – 119 p. 4. Derrida J. *Chaque fois unique, la du monde.* Paris, Galilee, 2003. 5. Жицінський Ю. Бог постмодерністів. Великі питання філософії в сучасній критиці модерну / Юзеф Жицінський [пер. з пол. А. Величко]. – Львів: Вид-во Українського католицького університету, 2004. – 200 с. 6. Ильин И.П. Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм. – М.: Интрада, 1996. – 384 с. 7. Карцев И. Жиль Делез. Введение в постмодернизм. Философия как эстетическая имагинация. – М., 2005. – 231 с. 8. Кинг С. Как писать книги: Мемуары о ремесле / С. Кинг [пер. с англ. М.Б. Левина]. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2004. – 317 с. 9. Крістева Ю. Полілог / Ю. Крістева [пер. з фр. П. Таращук]. – К.: Юніверс, 2004. – 474 с. 10. Кундера М. Невыносимая легкость бытия: Роман / М. Кундера [пер. с чеш. Н. Шульгина]. – СПб.: Издательский Дом “Азбука-классика”, 2008. – 352 с. 11. Кундера М. Вальс на прощанье: Роман / М. Кундера [пер. с чеш. Н. Шульгина]. – СПб.: Издательский Дом “Азбука-классика”, 2008. – 272 с. 12. Кундера М. Бессмертие: Роман / М. Кундера [пер. с чеш. Н. Шульгина]. – СПб.: Издательский Дом “Азбука-классика”, 2009. – 384 с. 13. Лермонтов М.Ю. Смерть поэта // М.Ю. Лермонтов. Собрание сочинений: в 4 т. – М., 1964. – Т.1. – С.21–23.

14. Повторева С.М. Принцип деструкції М. Хайдеггера і деконструкція постструктуралізму / С.М. Повторева // Вісник НУЛП: Філософські науки. – 2010. – № 661.– С.59–65.
15. Рудинеско Е. Філософи в обіймах бурі [пер. з фр. О.А. Юдіна]. – К.: Ніка-Центр, 2007. – 208 с.
16. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук / Мишель Фуко [пер. с фр. В.П. Визгин, Н.С. Автономова]. – СПб.: А-сад, 1994. – 406 с.
17. Чуйко В.Л. Когнітивізм як об'єкт когнітології: монографія / В.Л. Чуйко. – Ніжин: Вид-во “Міланік”, 2007. – 148 с.
18. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер [пер. з нем. В.В. Биbihин]. – Харьков: Фолио, 2003. – 503 с.

УДК 130.2:7.01](4) (09)

Наталія Саноцька
Національний університет “Львівська політехніка”

ФІЛОСОФІЯ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ ПРО ФЕНОМЕН ТВОРЧОСТІ

© Саноцька Наталія, 2012

На основі історико-філософського аналізу ключових положень про справжнє існування людини, висунутих у філософії екзистенціалізму, відтворено цілісну картину формування поглядів цього філософського напрямку щодо феномену творчості. Розкрито зміст феномену творчості як іманентно-духовного виміру людського буття, виявлено його світоглядні детермінанти прояву та значення у становленні, самоздійсненні й самоствердженні особи. Встановлено, що особливість осмислення творчості пов'язується із найважливішими аспектами людського самовизначення, особистісним пошуком та конституюванням власного Я, а також пошуком моделей взаємовідносин зі світом. Творчість є способом самоствердження людини всупереч зовнішній детермінації та постійного подолання власної обмеженості.

Ключові слова: творчість, буття, суще, екзистенція, бунт.

Nataliya Sanotska. Existential philosophy on the phenomenon of creativity.

The holistic picture of formation of views of this school of thought as to the creative phenomenon has been reproduced on the basis of historical and philosophic analysis of the key notions on the real human existence, represented in the existential philosophy. The content of the phenomenon of creativity as immanent spiritual dimension of human existence has been revealed; its vision determinants of manifestation and meaning in the achievement, self-actualization and self-affirmation of a person have been manifested. It has been determined that the peculiarity of comprehension of the creativity is connected with the most important aspects of human self-determination, personal search and affirmation of the self, as well as with the search for models of relationships with the world. The creativity demands the self-affirmation from a person notwithstanding the outer determination and constant overcoming of the own narrow-mindedness.

Key words: creativity, Being, the existent, existence, rebellion.

Українська філософія сьогодні шукає нові форми екзистенційного осягнення людського буття, його автентичності, морально-гуманістичних вимірів особистості, що живе в умовах глобалізації. Світоглядні орієнтири сучасного людства засвідчують імперативи квалості, занепаду, розчарування та незадоволення цінностями масового суспільства. Воно дивиться у майбутнє без оптимізму, оскільки вважається, що творчі ресурси людини давно вичерпані, а процеси соціальної